

6. 2. 2013

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Trestní odpovědnost obchodních společností v „roce jedna“ z pohledu Compliance

Zásadní změna v dosavadním pojetí právní odpovědnosti obchodních společností v České republice, kterou s sebou s účinností od 1. ledna 2012 přineslo zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, vstoupila do druhého roku své existence. Je tedy zcela na místě se ohlédnout zpět a pokusit se krátce zhodnotit, zda a v jakých konkrétních souvislostech tato přelomová změna měla v uplynulém roce skutečně reálné dopady na chování obchodních společností, a to zejména ve vazbě na přijímání takových interních Compliance opatření, jež by mohla účinně bránit vzniku jejich trestní odpovědnosti.

Rödl & Partner

Při zavedení **trestní odpovědnosti právnických osob** se klíčovým problémem, který si nová právní úprava od počátku bohužel nese s sebou, stala především naprostá koncepční nejasnost tohoto zcela zásadního kroku, a to zejména ohledně výchozí otázky, jaký byl vlastně základní cíl a smysl prosazení převratné změny. Je v této souvislosti více než příznačné, že samo ministerstvo spravedlnosti jakožto odborný garant vládního návrhu zákona v průběhu jeho projednávání ústy ministra opakovaně zdůrazňovalo, že se tak děje zejména pod časovým tlakem **mezinárodních závazků České republiky** a jaksi se již v tomto kontextu ztrácelo, na základě jaké konkrétní společenské potřeby a širšího celospolečenského konsensu má být trestní odpovědnost právnických osob vlastně zavedena [1].

I když vláda svého času účelově tvrdila, že od počátku šlo o jedno z klíčových *protikorupčních opatření* v rámci plnění vládního programu, je zřejmé, že tomu tak nebylo a že právě fatální nejasnost základní koncepce trestní odpovědnosti právnických osob se nesporně následně stala jednou z rozhodujících příčin, proč se podnikatelská veřejnost, s čestnou výjimkou finančních institucí, nakonec postavila k novému odpovědnostnímu riziku tak indiferentně. V tomto směru proto není třeba pochybovat o tom, že skutečným důvodem a smyslem zavedení trestní odpovědnosti právnických osob nebyl vládní „*boj proti korupci*“ a ani snaha o „*kultivaci podnikatelského prostředí*“ či dokonce o „*zlepšení podnikové kultury*“, nýbrž jednoznačně zejména „*donucení*“ vnějšími okolnostmi a trvalým mezinárodním tlakem.

Ačkoliv sice český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v některých částech naznačuje, že vychází z koncepce britského **Bribery Act** z roku 2010 a je tedy obdobným protikorupčním opatřením, je z jeho celkové úpravy a kontextu zřejmé, že měl především účelově vyhovět hlasům požadujícím splnění všemožných mezinárodních závazků České republiky, jak tyto vyplývají z řady mezinárodních úmluv a ze souvisejících předpisů a rámcových rozhodnutí Evropské unie. Tomu také zcela odpovídá zákonodárcem vybraný, neuvěřitelně různorodý katalog trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná.

Pro úplnost je ještě nutno krátce připomenout, že vážně míněný záměr přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se objevil již v roce 2004, kdy byl dokonce již předložen i jeho vládní návrh, který však nakonec byl z řady důvodů smeten ze stolu. V důsledku toho se tak Česká republika stala jedním z posledních hříšníků z řad **členských států Evropské unie**, resp. **OECD**, kteří formálně nesplnili své mezinárodní závazky a v té či oné formě neupravili ve svém vnitrostátním (národním) právním řádu trestní odpovědnost právnických osob. Avšak právě v této otázce se jasně ukázalo, jak různě mohou být příslušné mezinárodní závazky splněny, když se v jednotlivých státech prosadily v řadě případů zcela odlišné formy a koncepce trestní odpovědnosti právnických osob vycházející z nejrůznějších modifikací tzv. **pravé (úplné)** anebo naopak tzv. **nepravé (neúplné, quasi)** trestní odpovědnosti.

Trestní odpovědnost právnických osob jako nedopatření?

Ve shora popsaných souvislostech a s přihlédnutím k následné aplikaci, resp. praktické neaplikaci nově přijatého **zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim**, se pak samotné zavedení trestní odpovědnosti právnických osob začalo jevit spíše jako nedopatření či jako nikým nechtěné dítě, než jako zásadní koncepční opatření odpovídající současným mezinárodně právním požadavkům a trendům. Věci přitom rozhodně neprospělo ani to, že vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl v rámci legislativního procesu nakonec přijímán pod značným časovým tlakem, když Poslanecká sněmovna musela ještě 6. prosince 2011 přehlasovat prezidentské veto a kdy v důsledku toho pak zbylo na potřebnou *legisvakanční dobu* jen několik málo dnů [2]. Pokud uvážíme, o jak zásadní koncepční změnu právní úpravy šlo, je již tato okolnost sama o sobě zcela zarážející a tristní.

Jako podstatná se dnes jeví skutečnost, že ačkoliv byl spolu s vlastním zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim přijat i související **změnový zákon** [3], nebyla se zásadní novou právní úpravou odpovědnosti právnických osob (a v jejich rámci zvláště obchodních společností) spojena žádná významnější *informační kampaň* vlády ani přijetí jakýchkoli *prováděcích* či *navazujících předpisů, obecných pokynů* či *metodik*. Je přitom třeba konstatovat, že vedle vlády v tomto směru zcela selhalo jak ministerstvo spravedlnosti jako odborný garant a předkladatel návrhu zákona, tak i ministerstvo vnitra, a z neznámých důvodů zcela pasivní a indiferentní stále zůstává i **Nejvyšší státní zastupitelství**. Jak vyplývá z dostupných zdrojů, tak Nejvyšší státní zastupitelství ani po více než roční účinnosti nové právní úpravy dosud nevydalo žádný *pokyn obecné povahy* či alespoň *výkladové stanovisko*, které by se týkaly metodiky postupu státního zastupitelství a státních zástupců ve věcech trestní odpovědnosti právnických osob a výkladu klíčového ustanovení § 8 odst. 2 zákona, a zřejmě se k tomu zatím ani nechystá.

Kritika tohoto neutěšeného stavu přitom nemůže být odmítána pouze s poukazem na opakované námitky odpovědných orgánů, že vydání jakýchkoli *obecných pravidel postupu (metodiky)* je vyloučeno již z prostého praktického důvodu spočívajícího v tom, že nový zákon o trestní odpovědnosti právnických osob zavedl neobyčejně rozsáhlý a zcela různorodý katalog více než osmdesáti trestných činů, za které může být právnická osoba trestně stíhána, a to od trestného činu obchodování s lidmi přes trestné činy sexuálního nátlaku a ohrožování výchovy dítěte až po trestné činy podvodu, legalizace výnosů z trestné činnosti a korupční trestné činy. V daných souvislostech totiž nespočívá hlavní problém ani tak v **různorodosti trestných činů**, za které může být právnická osoba trestně odpovědná, jako spíše v tom, že spolu s neujasněnou koncepcí jejich trestní odpovědnosti byla nedomyšleně vnesena do právního řádu celá řada *hmotně právních* i *procesně právních problémových otázek* a zcela pomíjet v tomto směru nelze ani některé *ústavně právní pochybnosti* [4]. V důsledku toho je třeba z větší části souhlasit se zásadními připomínkami, které od počátku vycházejí jak z řad odborné právnické, tak i podnikatelské veřejnosti, a jež oprávněně poukazují na nesystematičnost nové právní úpravy, na její programovou účelovost, kazuistický přístup a zejména pak na její vágnost, bez domyšlení základních souvislostí trestní odpovědnosti

právnických osob ve vztahu k dosavadní koncepci trestního práva, založené výhradně na **individuální trestní odpovědnosti** fyzické osoby – pachatele.

Ačkoliv je pravdou, že indiferentní přístup odpovědných orgánů v České republice nelze bez dalšího kriticky srovnávat s příkladem aplikace britského **Bribery Act** (2010), který upravuje pouze omezenou a dílčí odpovědnost obchodních společností za korupční trestné činy, je přesto zajímavé si uvědomit některé zajímavé souvislosti. Nový britský protikorupční zákon totiž ve svém ustanovení čl. 9 výslovně stanovil, že ministerstvo spravedlnosti vydá k provedení zákona zvláštní **metodiku o postupech a opatřeních**, které mohou obchodní společnosti přijmout za účelem relevantního vyvinění se z trestní odpovědnosti, resp. jež budou z hlediska orgánů činných v trestním řízení akceptována jako opatření dostatečná a umožňující společnosti se vyvinout z případné trestní odpovědnosti za trestný čin fyzické osoby – zaměstnance. V této souvislosti je přitom významné, že účinnost nového zákona Bribery Act byla nakonec stanovena až na 1. červenec 2011, a to z důvodu, že ministerstvo spravedlnosti nestačilo včas vypracovat metodiku postupů k zamezení nebo zabránění trestného činu a pod tlakem podnikatelské veřejnosti tak musel být odložen původně předpokládaný termín účinnosti k 1. dubnu 2011.

K prvnímu roku aplikace nového zákona

Jak již bylo konstatováno v úvodu, vybízí právě skončený první rok účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ke krátkému bilancování, a to jak ve vztahu k jeho dosavadní aplikaci ze strany **orgánů činných v trestním řízení**, tak i z pohledu obchodních společností a jejich **korporátní Compliance**.

V tomto směru je třeba zejména konstatovat, že samozřejmě jen málokdo mohl počítat s tím, že by hned od právních měsíců roku 2012 došlo k nějaké širší aplikaci nové právní úpravy a k prvním případům zahájení trestního stíhání právnických osob. Takový dramatický vývoj totiž nebyl spojen se zavedením trestní odpovědnosti v žádném z **členských států Evropské unie**, které v posledních letech v té či oné formě tento druh trestní odpovědnosti zavedly, což mj. dokládají i příklady sousedního Polska anebo Maďarska. Je totiž zřejmé, že v žádném ohledu primárně nejde o počty zahájených trestních stíhání, ale především o uvědomění si nového korporátního rizika a jeho prevenci. Ostatně v žádném státě, kde byla kdy zavedena trestní odpovědnost právnických osob, nikdy nenastala situace spojená s vyšším počtem případů trestního stíhání a v prvních obdobích až na výjimky vždy šlo pouze o počty v řádu jednotek, nikoliv desítek či dokonce stovek.

Pokud jde o aktuální situaci v České republice, tak s ohledem na pochopitelnou absenci údajů z oficiálních trestních statistik a výročních zpráv za rok 2012, jež nejsou ještě k dispozici, prozatím nelze hodnověrně zjistit, zda a v kolika konkrétních případech došlo v uplynulém roce k **zahájení trestního stíhání právnické osoby**. V médiích se sice čas od času objevila řada zpráv o tom, že se příslušné orgány Policie ČR připravují zahájit trestní stíhání právnické osoby, popř. že již toto trestní stíhání bylo zahájeno, avšak prakticky jediným potvrzeným případem bylo zahájení trestního stíhání jedné obchodní společnosti ze strany *Policie ČR, Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality*, a to pro trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 trestního zákoníku, ke kterému došlo na konci měsíce června 2012. Přestože se tedy tak prakticky již od února objevilo několik informací, že k zahájení trestního stíhání došlo i v několika dalších případech, nebyly tyto do konce loňského roku potvrzeny.

V tomto směru je přitom možné zmínit zajímavou zkušenost jednoho celostátního deníku, který měl v polovině roku 2012 na základě mezitímních výstupů z informačního systému ministerstva spravedlnosti původně dokonce dojít k informaci o několika desítkách případů zahájeného trestního stíhání právnické osoby, aby pak na základě prověření těchto výstupů u dotčených státních zastupitelství zjistil, že šlo vesměs pouze o nesprávně zadané údaje do informačního systému.

V návaznosti na to tak lze uzavřít, že jedinými praktickými důsledky zavedení trestní odpovědnosti právnických osob tak dosud byly jen některé formální dopady a souvislosti vyplývající ze změnového zákona, č. [420/2011](#) Sb., například podmínka „čistého“ trestního rejstříku z hlediska posuzování bezúhonnosti právnické osoby.

Praktická aplikace zákona z hlediska Corporate Compliance

Daleko podstatnější dopady tak mělo v roce 2012 zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v České republice pro interní systémy korporátní Compliance (**Corporate Compliance**), když se tato skutečnost stala z hlediska Compliance hned z několika důvodů zásadním mezníkem.

Především byl tak završen úplný okruh **právní odpovědnosti** obchodních společností jakožto právnických osob, tj. vedle standardní *civilně právní* (občanskoprávní a obchodně závazkové) a *administrativně právní odpovědnosti* (odpovědnosti za správní delikty) se zásadním korporátním rizikem nově stala i odpovědnost trestní, tj. odpovědnost za trestné činy spáchané fyzickými osobami spojenými s obchodní společností. Klíčovým momentem z pohledu dílčí tzv. trestní Compliance (**Criminal Compliance**) je přitom ta skutečnost, že v České republice byl přijat model tzv. **pravé (úplné) trestní odpovědnosti právnických osob**, který představuje plnou odpovědnost za více než osmdesát trestných činů (ve formě zločinu nebo přečinu), za které je možné v trestním řízení uložit velmi citelné tresty a případně i související ochranná opatření.

Podstatné a do jisté míry zarážející v této souvislosti je, že přes tuto nově vzniklou situaci „*rizik a odpovědnosti*“ nebyla u naprosté většiny obchodních společností přijata žádná **preventivní a kontrolní opatření**, která by směřovala k zamezení či zabránění jejich trestní odpovědnosti, tzn. opatření, jež má na mysli klíčové ustanovení **§ 8 odst. 2 písm. b)** zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Podle tohoto ustanovení totiž právnická osoba odpovídá za jednání spáchané zaměstnancem i tehdy, pokud orgány právnické osoby neprovedly taková opatření, která měly provést **podle zvláštních právních předpisů** nebo která **po nich lze spravedlivě požadovat**, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Je přitom zřejmé, že z hlediska obchodních společností nepředstavuje zásadní podnikatelské riziko pouze případný finální postih ve formě uložení trestu soudem, ale již samo zahájení trestního stíhání a tedy riziko související s „kriminalizací“ a s možnou diskvalifikací společnosti, a to jak ve vztahu ke stávajícím obchodním partnerům, tak i v širším kontextu její podnikatelské integrity a dobré pověsti.

Je přitom zřejmé, že s ohledem na neujasněnou koncepci „*prevence*“ v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob je v rámci interních opatření společnosti zásadní otázkou, co lze po právnické osobě ve vztahu k jejím zaměstnancům „*spravedlivě požadovat*“ tak, aby přijatá opatření účinně zabránila a zamezila spáchání trestného činu jménem právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Jsme totiž na velmi tenkém ledě, kdy je třeba posoudit, zda příslušní zaměstnanci skutečně jednali v zájmu společnosti anebo, zda jednali výhradně a pouze ve svém vlastním zájmu a k vlastnímu obohacení či prospěchu. Pokud jde o konkrétní volbu opatření, jež mají zabránit trestné činnosti ze strany zaměstnanců společnosti, vznikají v tomto směru i další možné právní problémy. Ty mohou být spojeny se zvýšenou kontrolou a monitoringem zaměstnanců, jež se mohou poměrně lehce dostat do rozporu s právy zaměstnanců na ochranu osobních údajů a soukromí.

V této souvislosti je třeba závěrem konstatovat, že skutečně zodpovědně pojaly zavedení trestní odpovědnosti právnických osob zejména **finanční instituce**, a to v první řadě banky a pojišťovny, které již mají pod tlakem zvláštních právních předpisů a opatření České národní banky poměrně detailně rozpracovány interní Compliance programy a požadavky nové právní úpravy v rámci těchto již existujících programů pouze zohlednily.

V případě ostatních podnikajících právnických osob však nelze z větší části hovořit o skutečně relevantní a dostatečné reakci na nové právní požadavky. Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob přitom jasně ukázalo, že korporátní Compliance nemůže být do budoucna postavena na obecných, obsahově formálních a nedostatečných „*etických kodexech*“, které v žádném případě nemohou splňovat stále rostoucí regulační požadavky právních předpisů.

JUDr. Pavel Koukal,
advokát/Associate Partner

[Rödl & Partner, v.o.s.](#)

Platněřská 2
110 00 Praha 1

Tel.: +420 236 163 111
Fax: +420 236 163 799
e-mail: prag@roedl.cz

[1] K tomu je třeba na druhé straně uvést, že přílohou důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona byla velmi kvalifikovaně a detailně zpracovaná analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy.

[2] Zákon byl pod č. [418/2011](#) Sb. vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 22.12.2011.

[3] Zákon č. [420/2011](#) Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

[4] Blíže např. Vidrna, J.: K aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, In: Právní rádce, č. 6/2012, str. 7 a násl., nebo Vondruška, F.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, In: Právní rozhledy, č. 13/2011, str. 464 a násl.

Další články:

- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [SCHEJBAL& PARTNERS stáli u získání jedné z prvních licencí dle MiCA v ČR](#)
- [Proč dnes více než polovina M&A transakcí ve střední Evropě nekončí podpisem](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. - zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Prověřování zahraničních investic a kybernetická regulace: řízená služba jako nová transakční proměnná](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)